

Oskäligen väntetider i domstolarna

- En granskning av domstolarna i Jönköping och Örebro

Närmare
4 miljoner
kronor

Möjligt skadestånd för de drabbade i
Jönköpings och Örebros domstolar

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
Vad är oskäligen väntetider?	6
Väntetider – ett utbredd problem som hotar rättssäkerheten	8
Upprepad kritik från JO och Europadomstolen	8
Domstolarna lever inte upp till sina egna mål.....	9
Centrum för rättvisas tidigare granskningar	9
Domstolarna i Jönköping och Örebro - ris och ros	11
Slutord.....	14
Referenser.....	15

CENTRUM FÖR RÄTTVISA

Centrum för rättvisa driver rättsfall och deltar i debatten. Målet är att få genomslag för de fri- och rättigheter som skyddas i Europakonventionen, grundlagen och vanlig lag.

Läs mer på www.centrumforrattvisa.se

Sammanfattning

”... målen läggs på hög, parter inte får sina mål prövade inom rimlig tid och bevisning går förlorad. Långa genomströmningstider kan leda till personligt lidande och rättsförluster för parterna i målet.”

Fredrik Wersäll, president i Svea hovrätt, i Dagens Nyheter den 23 maj 2008

För att ett avgörande i domstol ska betraktas som rättssäkert krävs att det är korrekt, att skälen för avgörandet är begripliga, att lika fall avgörs lika och att avgörandet sker inom rimlig tid.

När domstolarnas handläggning drar ut på tiden blir enskilda lidande. Individer får leva i rättsosäkerhet i väntan på att domstolen ska fatta beslut. Yrkesplaner grusas och företag går i konkurs. Brott hinner preskriberas och vittnen glömmer. Oskyldiga tvingas leva med misstankar riktade mot sig längre än nödvändigt. Oskäliga väntetider underminerar förtroendet till rättsväsendet och är ett hot mot rättssäkerheten.

Det är i och för sig inte bara domstolar som dras med orimliga handläggningstider – det gör även åklagare, polis och andra rättsvårdande myndigheter. Men domstolarna har en särskild ställning i en väl fungerande rättsstat. Därför är det naturligt att sätta just domstolarna under lupp.

För att få en överblick av problemet med långa väntetider i domstolarna har Centrum för rättvisa granskat:

- ✓ Samtliga årsredovisningar från Sveriges domstolar 2000 till 2008 och kompletterat med uppgifter för 2009.
- ✓ Samtliga ämbetsberättelser för åren 2000 till 2008 från Justitieombudsmannen, JO.
- ✓ Samtliga beslut där JO har kritiserat långa väntetider i domstolar från 2003 till 2009.
- ✓ Samtliga domar och förlikningar från Europadomstolen.

Därutöver har Centrum för rättvisa tidigare granskat följande domstolar runt om i landet:

• Regeringsrätten

- Tingsrätten i Göteborg (och f.d. Tingsrätten i Mölndal)
- Hovrätten för Västra Sverige
- Länsrätten i Göteborg
- Kammarrätten i Göteborg

Göteborgsområdet

- Hovrätten för Övre Norrland
- Umeå tingsrätt
- Haparanda tingsrätt
- Gällivare tingsrätt
- Skellefteå tingsrätt
- Luleå tingsrätt
- Lycksele tingsrätt
- Kammarrätten i Sundsvall
- Länsrätten i Västerbotten
- Länsrätten i Norrbotten

Västerbotten och Norrbotten

I den senaste granskningen har Centrum för rättvisa granskat sex domstolar i Jönköping och Örebro:

- Göta hovrätt
- Jönköpings tingsrätt
- Örebro tingsrätt
- Kammarrätten i Jönköping
- Länsrätten i Jönköpings län
- Länsrätten i Örebro län

Centrum för rättvisas granskningar visar följande:

- Närmare hälften av landets domstolar lever inte upp till de verksamhetsmål för handläggningstider som är satta av regeringen.
- 36 092 mål hade vid utgången av 2009 väntat i mer än 1 år i en instans – det överstiger Europadomstolens tumregel om 1 år per instans.
- Vid utgången av 2009 hade 5 084 ärenden väntat mer än 3 år i en instans.
- Sedan 1999 har Sverige fällts i Europadomstolen 22 gånger – 10 av dessa fall har handlat om oskäligen handläggningstider.

- Sedan 1999 har svenska staten ingått 46 förlikningar med enskilda som klagat till Europadomstolen – 38 av fallen handlar om oskäligen handläggningstider.

När det gäller domstolarna i Jönköping och Örebro visar granskningen följande:

- Under 2009 fick 332 fall vänta i mer än 2 år i de sex granskade domstolarna.
- Av de 25 äldsta (totalt 150 fall) från varje domstol bedöms 97 utgöra en kränkning av rätten till rättegång inom skälig tid enligt artikel 6 i Europakonventionen.
- Enbart de 25 äldsta fallen i varje domstol motsvarar ett skadeståndsanspråk mot staten på närmare 4 miljoner kronor.

Vad är oskäligen väntetider?

”Var och en skall, vid prövningen av hans civila rättigheter och skyldigheter eller av en anklagelse mot honom för brott, vara berättigad till en rättvis och offentlig rättegång inom skälig tid och inför en oavhängig och opartisk domstol som upprättats enligt lag.”

– Ur artikel 6 i Europakonventionen

Det finns två relevanta rättsliga mått på vad som är att betrakta som oskäligen väntetider: dels det skyndsamhetskrav som uttalas i rättegångsbalken, dels rätten till rättegång inom skälig tid enligt artikel 6 i Europakonventionen.

I praktiken är det framförallt Europakonventionen som får genomslag, inte minst sedan Högsta domstolen 2005 slog fast att enskilda som drabbats av oskäligen väntetider i rättsväsendet har rätt till skadestånd och att detta ska dömas ut av svenska domstolar.

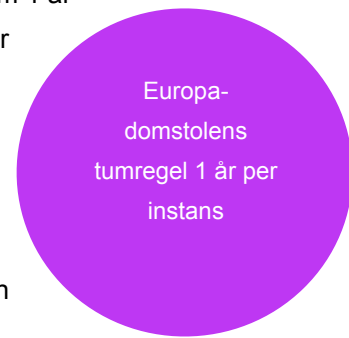
Vad som är oskäligen handläggningstider enligt artikel 6 i Europakonventionen har under många år utvecklats i Europadomstolens praxis. Europadomstolen gör en helhetsbedömning av den totala handläggningstiden i samtliga instanser och granskar särskilt inaktivitet från domstolens sida. De fyra avgörande faktorerna är:

- målets komplexitet
- vad som stått på spel för den enskilde
- parternas agerande
- domstolarnas eller myndigheternas aktivitet

Komplicerade mål där exempelvis en stor mängd bevisning måste prövas får ta längre tid i anspråk. Men å andra sidan kan sakfrågans karaktär ändå påkalla en skyndsam handläggning, framför allt om mycket står på spel för den enskilde och om en alltför lång väntetid kan leda till att det uppstår en skada som är svår att reparera.

Vidare väger man in hur parterna eller den tilltalade har agerat och hur den handläggande myndigheten har agerat. Har den som klagar på handläggningstiden gjort omotiverade invändningar under processens gång medför det av naturliga skäl en längre handläggningstid. Det är däremot inte acceptabelt att den handläggande myndigheten i utdragna perioder inte vidtar någon åtgärd och låter ett ärende ligga och samla damm. Det bör påpekas att bristande resurser eller organisatoriska problem inte utgör godtagbara ursäkter för långsam handläggning.

En tumregel, enligt Europadomstolen, är att ett mål ska handläggas inom 1 år i en instans. Vanliga mål bör inte ta mer än 2 år i samtliga instanser. Mer komplexa mål bör sällan ta mer än 5 år och så gott som aldrig mer än 8 år i samtliga instanser (jfr SOU 2008:16, Förtursförklaring i domstol s. 36).

Enligt Europadomstolens praxis har den som drabbats av oskälig väntetid rätt till skadestånd både för den faktiska skadan som väntetiden orsakat och den ideella skadan som orsakats av den frustration och rättsosäkerhet som följt av den långa väntetiden. Europadomstolen har ansett att skadeståndet för den ideella skadan ska vara omkring 1 000 – 1 500 euro för varje år av väntan.

Det finns idag en möjlighet att begära skadestånd för oskäliga väntetider i domstol. En begäran kan göras genom ett kostnadsfritt förfarande hos Justitiekanslern. Det går också att begära skadestånd i allmän domstol.

Få känner till att man har rätt till skadestånd om rätten till rättegång inom skälig tid har kränkts och det är svårt att få information om hur man ska gå tillväga för att begära skadestånd.

Väntetider – ett utbrett problem som hotar rättssäkerheten

Upprepad kritik från JO och Europadomstolen

”... det har utvecklats en viss uppgivenhet hos både domstolar och allmänhet när det gäller de långa handläggningstiderna...”

- Justitieombudsmannen, JO, i sin ämbetsberättelse 2008/08 s. 22

JO har i sina årliga ämbetsberättelser, vid sina inspektioner av domstolar, efter klagomål från enskilda som drabbats och genom att väcka åtal för tjänstefel gång på gång riktat skarp kritik mot långa handläggningstider i svenska domstolar.

JO:s kritik sammanfaller med Europadomstolens kritik. Sedan 1999 har Europadomstolen meddelat dom i 28 mål mot Sverige. I 22 av dessa har Europadomstolen funnit att Sverige kränkt en eller flera rättigheter i Europakonventionen. 10 fall, dvs. nästan hälften av alla fällande domar, gäller en kränkning av rätten till en rättegång inom skälig tid enligt artikel 6 i Europakonventionen.

Omkring hälften av alla domar mot Sverige gäller oskäliga väntetider i domstolar

Men domarna från Europadomstolen ger inte hela bilden. Under samma tioårsperiod har nämligen svenska staten förlikat 46 mål, dvs. gjort upp med den person som klagat innan Europadomstolen hunnit komma med dom. 38 av dessa 46 förlikningar – 83 procent av fallen – har handlat om oskäligt långa handläggningstider. En förlikning innebär inte ett erkännande av en kränkning men att döma av de långa väntetiderna det rör sig om i dessa fall och de belopp som svenska staten betalat ut kan man dra slutsatsen att det rör sig om en kränkning av rätten till rättegång inom skälig tid (tabeller finns att ladda ner på www.centrumforrattvisa.se).

8 av 10 förlikningar i Europadomstolen handlar om långsam handläggning

Domstolarna lever inte upp till sina egna mål

Under många år i rad har Domstolsverkets årsredovisningar visat alarmerande statistik över handläggningstiderna i landets domstolar. Trots förbättringar under 2009 klarar 46 procent av landets domstolar inte av att leva upp till de verksamhetsmål som regeringen satt.

Enligt de av regeringen satta verksamhetsmålen bör huvuddelen (75 procent) av brottmålen inte ta mer än 5 månader att avgöra och huvuddelen av tvistemålen inte ta mer än 7 månader att avgöra i tingsrätt respektive hovrätt. Huvuddelen av målen i läns- och kammarrätterna bör inte ta längre tid än 6 månader att avgöra.

Under 2009 hade 36 092 mål fått vänta i mer än 1 år i en instans. Över 5 084 av dem hade fått vänta i mer än 3 år i en instans. Det överstiger med råge Europadomstolens tumregel att det inte bör ta mer än 1 år per instans.

Centrum för rättvisas tidigare granskningar

Regeringsrätten

Vid en genomgång av samtliga mål i Regeringsrätten från den 1 oktober 2003 till den 1 oktober 2009 har Centrum för rättvisa konstaterat att totalt 2004 mål väntat på avgörande, de flesta på beslut om prövningstillstånd, i mer än 1 år och 11 månader. I dessa mål har Regeringsrätten inte vidtagit någon som helst handläggningsåtgärd under mer än 9 månader. Det är Centrum för rättvisas bedömning att det i samtliga dessa fall har varit för långa handläggningstider i strid med artikel 6 i Europakonventionen och att de drabbade har rätt till skadestånd.

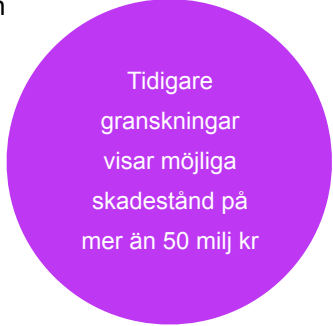
Skulle samtliga 2004 fall begära 10 000 kronor (c:a 1 000 euro) i skadestånd för varje år av väntan i Regeringsrätten skulle det motsvara ett belopp på närmare 40 miljoner kronor.

Göteborgsområdet

Vid en granskning av domstolarna i Göteborgsområdet konstaterade Centrum för rättvisa att 1 371 fall hade fått vänta mer än 2 år under perioden 1 januari 2008 till 15 mars 2009. En närmare genomgång av de 25 äldsta målen i varje domstol (totalt 125 fall) visade att rätten till rättegång inom skälig tid enligt artikel 6 i Europakonventionen kränkts i 73 fall. Skulle samtliga 73 drabbade begära skadestånd med 10 000 kronor (c:a 1 000 euro) för varje år av väntan skulle det uppgå till närmare 4,5 miljoner kronor.

Västerbotten och Norrbotten

Vid en liknande genomgång av domstolarna i Väster- och Norrbotten konstaterade Centrum för rättvisa att 462 fall fått vänta i mer än två år under perioden 1 januari 2009 till 2 november 2009. Vid en närmare genomgång av de 25 äldsta målen i varje domstol (totalt 250 fall) bedömde Centrum för rättvisa att 176 fall hade väntat längre än vad som är förenligt med rätten till rättegång inom skälig tid enligt artikel 6 i Europakonventionen. Skulle samtliga 176 drabbade begära skadestånd med 10 000 kronor för varje år av väntan skulle det uppgå till närmare 7 miljoner kronor.

Tidigare
granskningar
visar möjliga
skadestånd på
mer än 50 milj kr

Domstolarna i Jönköping och Örebro - ris och ros

I den senaste granskningen har Centrum för rättvisa granskat följande sex domstolar i Jönköping och Örebro:

- Göta hovrätt
- Jönköpings tingsrätt
- Örebro tingsrätt
- Kammarrätten i Jönköping
- Länsrätten i Jönköpings län (som den 15 februari 2010 övergick till Förvaltningsrätten i Jönköping)
- Länsrätten i Örebro län (som den 15 februari 2010 övergick till Förvaltningsrätten i Karlstad)

Jämförelse av väntetider i de allmänna domstolarna utifrån Domstolsverkets statistik

Domstol	Plats i landet* (där 1 är den domstol med kortast väntetid och 54 är den med längst)	Genomsnittlig handläggningstid 2009 för både brottmål och tvistemål (75 % av alla mål enligt Domstolsverkets statistik)**
Jönköpings tingsrätt	7:e	4,5 månader
Göta hovrätt	28:e	5,75 månader
Örebro tingsrätt	38:e	6,45 månader

*Det finns totalt 48 tingsrätter och 6 hovrätter i Sverige dvs. totalt 54 domstolar

**Genomsnittstid enligt tabellerna 1,2, 12 och 15 i Domstolsverkets årsrapport 2009

Bland de 6 granskade domstolarna hör, enligt Domstolsverkets statistik, Jönköpings tingsrätt och Länsrätten i Jönköpings län till de domstolar i landet som har kortast väntetider. De fyra övriga domstolarna har längre väntetider i snitt. Länsrätten i Jönköping har, enligt domstolsverkets statistik, väsentligen kortare väntetid än de av regeringen satta verksamhetsmålen (att 75 procent av målen ska avgöras inom 6 månader). De övriga två förvaltningsdomstolarna ligger nära regeringens verksamhetsmål.

Jämförelse av väntetider i förvaltningsdomstolarna utifrån Domstolsverkets statistik

Domstol	Plats i landet* (där 1 är den domstol med kortast väntetid och 27 är den med längst)	Genomsnittlig handläggningstid 2009 (för 75 % av alla mål enligt Domstolsverkets statistik)**
Länsrätten i Jönköpings län	1:a	3,2 månader
Länsrätten i Örebro län	12:e	6,2 månader
Kammarrätten i Jönköping	15:e	6,6 månader

*Det finns totalt 23 länsrätter och 4 kammarrätter dvs. totalt 27 domstolar

** Genomsnittstid enligt tabellerna 9 och 21 i Domstolsverkets årsrapport 2009

Den metod som Centrum för rättvisa har använt vid granskningen har gått ut på att i ett första steg granska hur många mål som under 2009 väntat i mer än 2 år. Som ett andra steg har de 25 äldsta målen i varje domstol granskats särskilt och en bedömning har gjorts av om det rör sig om en kränkning av rätten till rättegång inom skälig tid enligt artikel 6 i Europakonventionen.

I 332 fall har man fått vänta i över 2 år

Tabell över Centrum för rättvisas resultat

Domstol	Antal mål under 2009 äldre än 2 år	Andel mål äldre än 2 år av totalt antal avgjorda mål under 2009	Antal fall bland de 25 äldsta målen där det bedöms föreligga en kränkning av artikel 6 i Europakonventionen
Göta hovrätt	2	< 0,5 %	10
Jönköpings tingsrätt	90	4 %	8
Örebro tingsrätt	137	4 %	22
Kammarrätten i Jönköping	36	1 %	20
Länsrätten i Jönköpings län	2	< 0,5 %	13
Länsrätten i Örebro län	65	3 %	24
	332		97

Mål som faller utanför artikel 6 i Europakonventionen, t.ex. skattemål som inte gäller skattetillegg, har inte beaktats vid granskningen av de 25 äldsta fallen. I de fall där Centrum för rättvisa bedömt att en kränkning inte föreligger har den enskilda parten på olika sätt bidragit till den utdragna väntetiden. I en del brottmål har den tilltalade lämnat landet. I andra fall har anstånd begärts upprepade gånger. Andra fall har varit av ovanligt komplex natur eller berott på utgången i andra pågående mål. Den omständigheten att en part fördröjt processen medför inte automatiskt att en kränkning inte föreligger. Domstolarna har fortfarande en skyldighet att påskynda processen.

Göta hovrätt har enligt Domstolsverkets statistik i snitt längre handläggningstider än Jönköpings tingsrätt. Centrum för rättvisas granskning visar dock att Jönköpings tingsrätt har betydligt fler mål som är äldre än två år både vad gäller antal och andel mål. Vid granskningen av de 25 äldsta målen i Göta hovrätt bedömde Centrum för rättvisa att många mål som väntat i något mindre än två år utgjorde ett problem ur ett europakonventionsperspektiv. I Jönköpings tingsrätt hänge ett stort antal av de 25 äldsta målen ihop och Centrum för rättvisa bedömde att målen komplexitet och parternas agerande i stor utsträckning förklarar den långa väntetiden.

Örebro tingsrätt förefaller ha långa väntetider både enligt Domstolsverkets statistik och Centrum för rättvisas granskning. Bland de 25 äldsta målen som granskades var väntetiderna mellan närmare 4 och över 17 år - således betydligt längre än två år.

Även Länsrätten i Jönköping hade relativt korta väntetider. Vid en granskning av de 25 äldsta fallen bedömde dock Centrum för rättvisa att det förelåg en kränkning av rätten till rättegång inom skälig tid enligt artikel 6 i Europakonventionen i ett inte obetydligt antal fall.

Både Kammarrätten i Jönköping och Länsrätten i Örebro hade både relativt många mål som är äldre än 2 år och de flesta av de 25 äldsta fallen bedömde Centrum för rättvisa utgöra kränkningar av rätten till rättegång inom skälig tid. Beträffande Kammarrätten i Jönköping konstaterade Centrum för rättvisa att det i flera av de 25 äldsta fallen tagit lång tid innan frågan om prövningstillstånd avgjorts.

Vid en genomgång av de 25 äldsta fallen i varje domstol bedömer Centrum för rättvisa att en kränkning av rätten till rättegång inom skälig tid enligt artikel 6 i Europakonventionen föreligger i 97 fall. Skulle de drabbade begära skadestånd skulle det totala skadeståndsbeloppet uppgå till närmare 4 miljoner kronor (vid beräkningen tillerkänns c:a 1 000 euro per år av väntan).

I 97 fall rör det sig om en kränkning av Europa-konventionen

Det totala skadeståndet till drabbade uppgår till närmare 4 miljoner kronor

Slutord

”Justice delayed is justice denied”

– William Gladstone

Denna granskning visar att, trots vissa satsningar och vissa förbättringar av handläggningstiderna under 2009, är problemet med oskäliga väntetider i svenska domstolar fortfarande mycket omfattande.

Centrum för rättvisas granskning visar att Domstolsverkets statistik kan vara missvisande och dölja antalet fall som fått vänta oskäligt länge. I de fall där enskilda får vänta år ut och år in blir kostnaderna på det mänskliga planet höga. Och i förlängningen riskerar detta att underminera förtroendet för rättsväsendet och hota rättssäkerheten för var och en.

Den bästa lösningen är prevention – att förebygga att problemet uppstår. Men när skadan väl är skedd kan skadestånd vara det enda sättet att ge en drabbad individ upprättelse.

Det följer av Europadomstolens och Högsta domstolens praxis att enskilda som får sin rätt till rättegång inom skälig tid kränkt i Sverige har rätt till skadestånd i en nationell domstol eller hos Justitiekanslern.

Bara genom att granska de 25 äldsta fallen i varje domstol, en lätt skrapning på ytan, kan man konstatera att staten i de fallen skulle ha ett skadeståndsansvar på närmare 4 miljoner kronor. Närmare 300 fall har under 2009 fått vänta i mer än 2 år i Jönköpings och Örebros domstolar. Hur många av dessa utgör en kränkning av Europakonventionen och hur mycket skadestånd har de drabbade rätt till?

Det är mot denna bakgrund viktigt att vi inte stannar vid en i och för sig berättigad debatt om statistik. Om det ska bli någon ändring måste konkreta missförhållanden granskas, enskilda informeras om sina rättigheter och domstolars kränkningar av rättegång inom skälig tid prövas rättsligt och resultera i ordentliga skadestånd till dem som drabbats.

Referenser

- Domstolsverkets årsredovisningar från 2000 till 2008 (samt kompletterande uppgifter för 2009). Finns att ladda ner på www.domstol.se
- Justitieombudsmannens ämbetsberättelser från 2000 till 2008. Finns att ladda ner på www.jo.se
- Europadomstolens domar och förlikningar. Finns att ladda ner på Europadomstolens databas "hudoc" www.echr.coe.int
- SOU 2008:16 Förtursförklaring i domstol
- Underlag från Regeringsrätten, domstolarna i Göteborgsområdet, Västerbotten och Norrbotten